

Gebaren verrijken woordenschat van kinderen met Downsyndroom

Ten onrechte wordt van kinderen met Downsyndroom vaak gezegd dat zij zich moeilijk uiten. Voorwaarde is wel het meenemen van andere communicatievormen, met name het gebruik van gebaren. Gebeurt dit, dan lijkt hun expressieve taalontwikkeling namelijk sterk op die van zich normaal ontwikkelende kinderen. Zeker in de eerste jaren.

Stijn R.J.M. Deckers

Het uiten - de expressieve taalontwikkeling - van kinderen met Downsyndroom is meestal meer vertraagd dan het begrijpen - de receptieve taalontwikkeling. Ook ligt het uiten vaak op een lager niveau dan wat op grond van de non-verbale intelligentie verwacht mag worden.

Gemiddeld genomen produceren kinderen met Downsyndroom hun eerste, gesproken woord rond de leeftijd van één jaar en negen maanden, maar sommigen gaan pas rond hun zesde levensjaar praten¹. Deze vertraging in de receptieve en expressieve taalontwikkeling heeft een duidelijke relatie met vaak aanwezige communicatieproblemen.

Onderzoeken haperen

Het leren van taal is een sociale en communicatieve aangelegenheid. Het leren van woorden en de woordenschatontwikkeling vormen hierbij het fundament. Dit gaat hand in hand met de ontwikkeling van het kind. Toch kijkt men in veel onderzoeken naar de taalontwikkeling van kinderen met Downsyndroom vaak alleen naar de gesproken taal. Dit is een grote beperking. Deze kinderen gebruiken, zeker op jonge leeftijd, namelijk veel gesticulaties (zoals wijzen) en gebaren om zichzelf duidelijk te maken², zeker als de spraak nog onvoldoende ontwikkeld is. Onderzoeken waarin deze gebaren niet zijn meegenomen geven daarom een onvolledig beeld van wat kinderen met Downsyndroom daadwerkelijk op dit gebied laten zien en kunnen. Daarnaast richt veel onderzoek zich helaas nog op 'hoe veel woorden kennen kinderen'. En niet op 'welke woorden gebruiken ze ook feitelijk in de dagelijkse communicatie en hoe vaak gebeurt dit'.

Kortom, het gebruik van gebaren is een belangrijke manier bij het communiceren van jonge kinderen met Downsyndroom. De eerste woorden die ze via een gebaar uiten, zijn vaak ook de eerste daadwerkelijk uitgesproken woorden. Dit laat zien dat er een sterke relatie bestaat tussen het gebruik van gebaren en de gesproken woordontwikkeling bij kinderen met Downsyndroom³.

Volgen woordontwikkeling

Voor het in kaart brengen van de woordenschatontwikkeling kan men in Nederland gebruik maken van de N-CDI. Dit is

Uitbeelding van het woord 'kat'

'Er bestaat een sterke relatie tussen gebruik van gebaren en gesproken woordontwikkeling'

een vragenlijst waarin ouders (of professionals) kunnen aangeven welke woorden hun kinderen begrijpen en gebruiken. Onderzoek⁴ heeft laten zien dat de N-CDI een zeer goed beeld geeft van de woordontwikkeling van kinderen met Downsyndroom, zowel in gesproken taal als in hun gebaren woordenschat. Datgeen wat ouders invulden op de vragenlijst, kwam namelijk zeer sterk overeen met de woorden die hun kinderen daadwerkelijk in communicatieve situaties gebruikten. In ander onderzoek³ is gekeken naar het bepalen van de woordenschatgrootte wanneer ook gebaren worden meegenomen. Gebeurt dit, dan blijkt dat de expressieve woordenschatontwikkeling van kinderen met Downsyndroom – gematcht op non-verbale ontwikkelingsleeftijd – vergelijkbaar is met die van zich normaal ontwikkelende kinderen. De expressieve taalproblemen in de vroege kindertijd lijken dus veel minder groot te zijn, als er tevens wordt ingezet op andere communicatievormen.

Omslagpunt

Het effect van het inzetten van ondersteunende gebaren bij deze doelgroep is inmiddels met vele voorbeelden aange-

toond. Niettemin blijven er bij veel professionals en ouders twijfels over het al dan niet vroeg starten met het aanbieden hiervan. Hetzelfde geldt ook voor andere vormen van ondersteunde communicatie, zoals het inzetten van spraakcomputers⁵. Deze terughoudendheid wordt ingegeven door de angst dat een kind, als het zich via gebaren of spraakcomputers goed duidelijk kan maken, niet meer goed leert spreken. Volstrekt ten onrechte. Doordat ze kunnen gebaren en daardoor makkelijker communiceren, krijgen ze veel meer taalaanbod vanuit hun omgeving. Dit stimuleert dus juist hun eigen taalontwikkeling. Een studie uit 2017⁶ toont aan dat het vroeg inzetten van ondersteunende gebaren tevens een stimulans kan zijn voor het kind om meer woorden tot zich te nemen. In deze studie is voor 123 kinderen met Downsyndroom tussen de 1 en 6 jaar een verkorte versie van de N-CDI ingevuld. Daarbij is zowel gekeken naar de gesproken woordenschat als naar de woordenschat in gebaren. In de eerste jaren zien we dat de meeste kinderen een grotere woordenschat in gebaren hadden. Rond 4.5 – 5 jaar was vaak sprake van een omslagpunt: ze gingen veel minder gebaren gebruiken en veel meer spreken.

Kernwoordenschat

Hoe zit het nu met de woorden die ze daadwerkelijk gebruiken in hun communicatie? Daarvoor is een spontane taalanalyse gedaan van verschillende communicatieve situaties. Hierbij is gekeken naar hun 'kernwoordenschat'. Deze bevat woorden die gebruikt worden in verschillende situaties, in interactie met verschillende communicatiepartners en ongeacht het onderwerp van gesprek⁷. De resultaten van de

‘Ouders en professionals aarzelen over het vroeg aanbieden van ondersteunende gebaren’

spontane taalanalyse⁸, waarin ook gebaren zijn meegenomen, laten zien dat de kernwoorden van kinderen met Downsyndroom sterk overeenkomen met die van zich normaal ontwikkelende kinderen. Dus niet alleen de woordenschatgrootte lijkt vergelijkbaar, maar ook welke woorden ze het meest gebruiken. In Figuur 1 zijn de woorden te vinden die kinderen het meest gebruiken in communicatie.

Grote individuele variatie

Natuurlijk verdient het stimuleren van de expressieve woordenschatontwikkeling van kinderen met Downsyndroom aandacht en wel zo vroeg mogelijk. Dit betekent dat er zicht moet zijn op welke factoren bijdragen aan een betere of juist een moeizame ontwikkeling. Van belang om te benoe-

men is dat er uiteraard sprake is van een grote individuele variatie. Dit komt omdat vele factoren van invloed zijn op deze ontwikkeling. Uit verschillende studies^{9,10} blijken bijvoorbeeld woordenschatbegrip, het niveau van communicatieve intenties (zonder gesproken taal), fonologisch bewustzijn, aandachtsvaardigheden en (auditief) werkgeheugen voor spellers voor de latere expressieve woordenschatontwikkeling. Overigens spelen deze factoren merendeels ook een belangrijke rol in de woordenschatontwikkeling van zich normaal ontwikkelende kinderen.

Advies

Voor het opzetten van effectieve behandelingen en interventies is het zonder meer aan te raden om op deze factoren in te zetten. Daarnaast dient voor elk kind met Downsyndroom, of ze nu vroeg beginnen met praten of nog helemaal niet, zo snel mogelijk aandacht te zijn voor het gebruik van ondersteunende gebaren. Alleen zijn gebaren niet voor élk kind een passende communicatievorm en daarom is het aan te raden om mede naar aanvullende mogelijkheden te kijken. Zeker ook de meer technische vormen van ondersteunde communicatie, denk aan spraakcomputers en tablets met apps, blijken zeer succesvol voor het stimuleren van de taalontwikkeling van deze kinderen. Meerdere internationale studies tonen dit aan. Een en ander blijkt ook uit de behandelpraktijk van Stichting Milo waar inmiddels vele niet of nauwelijks (verstaanbaar) sprekende kinderen met Downsyndroom op dit gebied geholpen zijn. Waar spraak nog niet of onvoldoende ontwikkelt, is er altijd een andere weg naar verdere taalontwikkeling! ●

Bij dit artikel horen tien referenties; deze zijn op te vragen via vroeg@dgcommunicatie.nl; De onderzoeken keken vooral naar kinderen met Downsyndroom tussen de 1 en 6 jaar.

auteursinfo

Dr. Stijn R.J.M. Deckers is orthopedagoog van achtergrond. Hij werkt als manager kwaliteit & innovatie bij Stichting Milo. Hij is tevens docent voor de opleiding Pedagogische Wetenschappen aan de Radboud Universiteit Nijmegen (RU) en verbonden als onderzoeker aan de leerstoel ondersteunde communicatie aan de RU.

Figuur 1: De woorden die kinderen het meest gebruiken in communicatie.